

на основі інноваційного шляху багато в чому залежить від ступеня залученості в цей процес малого підприємництва, що є необхідною і додатковою умовою соціально орієнтованої конкурентоспроможної економіки.

Література

1. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.С. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
2. Сухарев О.С. Экономика технологического развития / О.С. Сухарев. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 480 с.

УДК 658.5.012.7

Ю.Є. САМОФІЛОВ
Університет сучасних знань

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті досліджено організацію системи контролю за формуванням підприємством конкурентних переваг в умовах кризи, проаналізовано різні типові ситуації, які мають місце при одночасному проведенні антикризових заходів підприємства та заходів з формування конкурентних переваг, на основі чого запропоновано систему показників, які походять з виявленої тісноти взаємозв'язку між цими заходами.

In the article investigates the organization of the system checking the formation of competitive advantages by an enterprise in the conditions of crisis. Different typical situations which take place during the simultaneous anti-crisis measures of an enterprise and measures concerning the formation of competitive advantages are analyzed. On their basis the system of indexes which come from the defined density of interrelation between these measures is offered.

Постановка проблеми. Успішне функціонування підприємства в сучасних економічних умовах можливо при постійному аналізі зовнішнього та внутрішнього середовища й своєчасному вживанню адекватних заходів щодо адаптації до умов, які змінюються. Необхідність обґрунтування рішення про формування конкурентних переваг в умовах кризи обумовлюють необхідність розробки на підприємстві системи їх контролю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні вже існує низка різноманітних систем контролю конкурентних переваг. Проблеми організації системи контролю за формуванням конкурентних переваг розглядалися в ряді робіт вчених-економістів [1–5]. Однак ще недостатньо повно пророблена практика проведення цих заходів в умовах кризи.

У роботі [6] автор, наголошуючи на необхідності обґрунтування рішення про утримання й посилення існуючих, а також про формування нових конкурентних переваг зводить систему контролю за конкурентними перевагами до функції моніторингу.

Під моніторингом конкурентних переваг підприємства, Іванова О.Ю. розуміє комплекс взаємозв'язаних дій, спрямований на постійний контроль за зміною у динаміці конкурентних переваг підприємства та розробку способів адаптації до умов, що змінюються, під тиском конкурентів, постачальників, споживачів і товарів-замінників, який ґрунтується на своєчасній оцінці й прогнозуванні стану конкурентних переваг підприємства на базі отриманої інформації з наступним прийняттям рішення про підтримку й посилення існуючих або про формування нових конкурентних переваг.

Можна погодитись з автором, що метою проведення моніторингу конкурентних переваг на підприємстві є бачення існуючого стану конкурентних переваг і тенденцій їх розвитку в конкурентному середовищі.

Малевський Е.З. у своїй роботі [7] в якості контролю за конкурентними перевагами пропонує систему відстеження поточного конкурентного стану підприємства з метою раннього виявлення сигналів про загрозу закінчення дії конкурентних переваг, що дозволить здійснити оперативну оцінку і аналіз стану конкурентоспроможності підприємства, визначити можливість настання кризових явищ і виробити стратегію їх попередження. У якості основних елементів даної системи автор розглядає сканування і моніторинг.

Невирішені частини проблеми. Для цілей антикризового управління можливість проведення контролю за розвитком кризової ситуації на підприємстві по набору фінансових коефіцієнтів є актуальним питанням теорії і практики управління. Проте застосування традиційних моделей прогнозування кризи в сьогодення має серйозні обмеження, пов'язані із специфікою розрахунку параметрів моделей.

Мета роботи. Розробити ефективну організацію системи контролю на підприємстві за формуванням конкурентних переваг в умовах кризи, яка б, по-перше, відстежувала відповідність проведення антикризових заходів підприємства запланованим показникам в відповідності до заходів з підтримки існуючих конкурентних переваг підприємства, по-друге, вказувала на необхідність початку проведення основних заходів з формування конкурентних переваг в відповідності з досягненням підприємства необхідного для цього фінансово-економічного стану і, по-третє, була направлена на забезпечення основних показників ефективності на всіх етапах процесу формування конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах кризи система контролю підприємства повинна вирішувати ряд додаткових завдань, що мають чітко виражений зміст, унікальний процес здійснення і чітку структуру дій. При виборі методів і інструментів контролю існує два основні способи: удосконалювати, розвивати функцію контролю; відмовитися від функціонально орієнтованої системи контролю і упровадити принципово нові методи стратегічного контролю в умовах кризи.

Процес виходу підприємства з кризи можна вважати ефективним тільки тоді, коли існує поєднання проведення антикризових заходів і заходів, направлених на підтримку існуючих конкурентних переваг підприємства. Таким чином, система контролю повинна відрізнитися від існуючих тим, що вона покликана враховувати не тільки особливості процесу по стабілізації роботи підприємства, але і ступінь інтенсивності щодо підтримки існуючих конкурентних переваг підприємства.

Для ефективної організації системи контролю (рис. 1) за процесом реалізації підприємством антикризових заходів N'' і заходів щодо підтримки існуючих конкурентних переваг N' застосуємо зведений показник N , що характеризує динаміку проведення антикризових заходів у поєднанні із заходами щодо підтримки конкурентних переваг. Тобто сума N' та N'' дорівнює N – загальному стану підприємства в процесі просування до виходу з кризи.

В ідеальній ситуації, коли в процесі застосування антикризових заходів надаються необхідні заходи щодо підтримки конкурентних переваг (тобто ситуація, яка характеризує раціональне використання часу, коштів та ресурсів в поєднанні проведення антикризових заходів та підтримки конкурентних переваг) ми отримуємо пряму, яка характеризує стан підприємства в процесі виходу з кризи (відрізок $N_0 N$), тобто проведення необхідних заходів щодо виходу підприємства з кризи перебуває в рамках стабілізаційного коридору.

Для розробки системи контролю за проведенням антикризових заходів і заходів щодо підтримки конкурентних переваг підприємства, нами пропонується провести деякі обмеження (зони), які ідентифікують стабілізаційний коридор. На рис. 2 стабілізаційний коридор обмежений прямими $N_0'N'$ (пряма, яка відповідає заходам підтримки конкурентних переваг) та $N_0''N''$ (пряма, яка відповідає антикризовим заходам). Ці обмеження, характерні для встановлення меж стабілізаційного коридору, дозволяють промислового підприємству поступово покращувати виробничо-господарську діяльність в режимі постійної підтримки існуючих конкурентних переваг.

Стабілізаційний коридор виникає у разі відповідності розроблених антикризових заходів і заходів щодо підтримки конкурентних переваг підприємства.

Для будь-якого підприємства, що знаходиться в кризових умовах бажано просуватися в рамках цього коридору в процесі реалізації антикризових заходів. При виході за межі стабілізаційного коридору виникають певні аномальні тенденції (на рис. 1 крива $N_0 N$ позначена пунктиром).

Для своєчасного проведення необхідних контрольних заходів з коригування аномальних ситуацій введемо коефіцієнт еластичності (E), який характеризує тісноту взаємозв'язку між проведенням антикризових заходів та заходів з підтримки конкурентних переваг. Можна сказати, що цей коефіцієнт (E) демонструє “чутливість” одних заходів з підтримки конкурентних переваг до певних антикризових заходів підприємства.

Має місце наступне співвідношення:

$$\begin{cases} N' = \lambda (1 - m) - 1, \\ N'' = \lambda m; \end{cases} \quad (1)$$

$$N = N' + N'' \quad (2)$$

$$E = N'' / N' \quad (3)$$

де λ – індекс ефективності від реалізації антикризових заходів;

m – індекс загального структурного зрушення кризового стану підприємства;

N' – сукупність заходів з підтримки конкурентних переваг;

N'' – сукупність антикризових заходів підприємства;

N – загальний стан підприємства в процесі виходу з кризи.

Для проведення ефективнішого контролю рекомендується ввести граничні значення для коефіцієнта еластичності (E). Емпірично знайдено, що умови стабілізаційного коридору мають вигляд $-1 \leq E \leq 1$ (4), або $m \geq 0,5$ $N \geq 0$ (5).

При відповідності або невідповідності даних граничних значень (4), (5) за проведенням антикризових заходів і заходів щодо підтримки існуючих конкурентних переваг можна розрізнити виникнення типових аномальних ситуацій, які виникають на шляху виходу підприємства з кризи. Кожній з таких ситуацій відповідає свій режим та контрольні дії на положення справ.

Розглянемо ці ситуації більш детально, скориставшись графічними даними, наведеними на рис. 1.

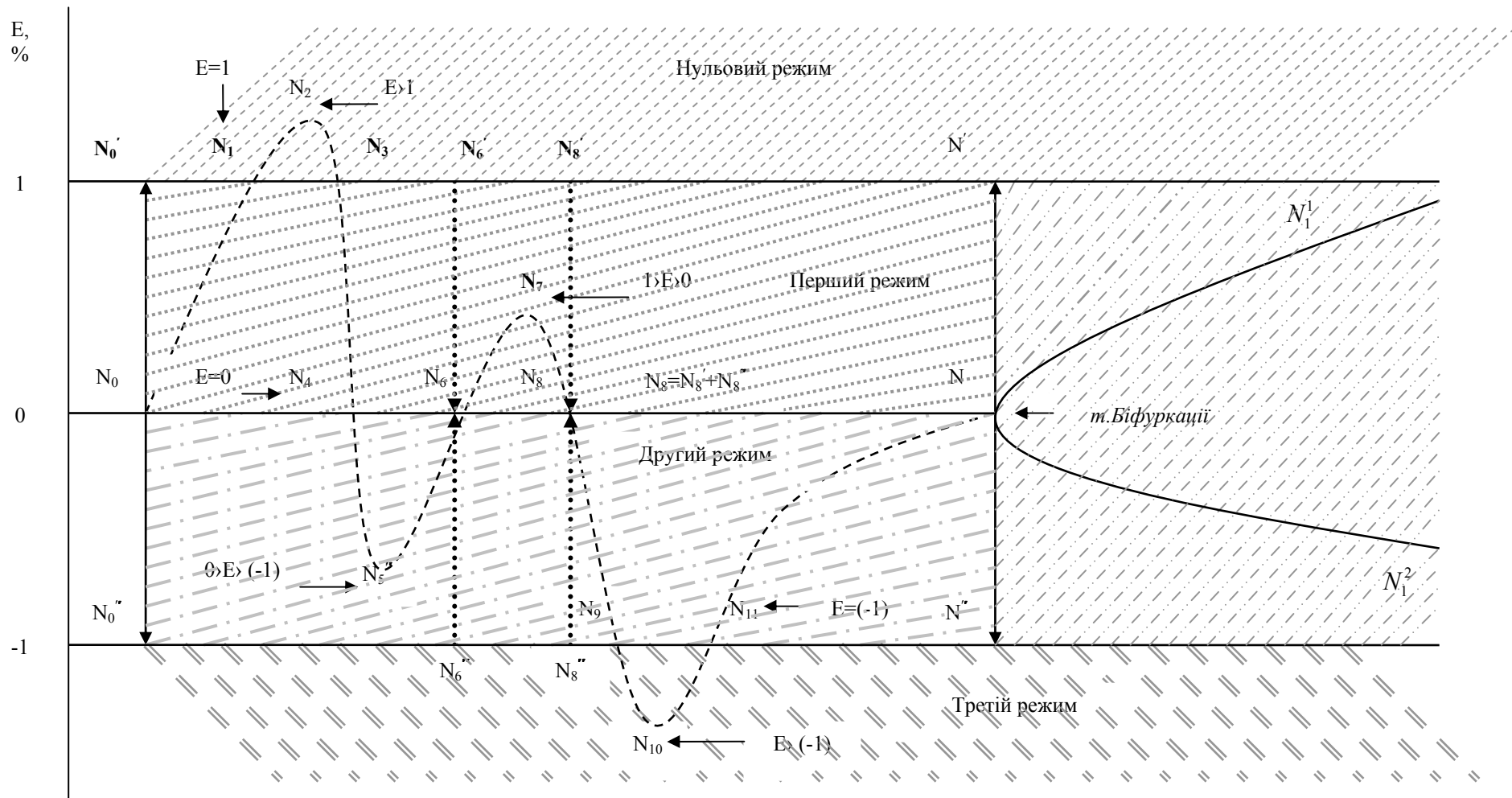

Рис. 1. Графічна схема організації контролю за формуванням конкурентних переваг в умовах кризи

Залежно від значення коефіцієнта еластичності можуть розрізнятися наступні типові ситуації, які виникають під час виходу підприємства з кризи:

1. Коефіцієнт еластичності більше або дорівнює одиниці ($E \geq 1$). Ця ситуація свідчить про те, що в процесі виходу підприємства з кризи основна увага приділяється виключно заходам з підтримки існуючих конкурентних переваг. На рис. 2. т. N_2 припадає в нульовий режим, це говорить нам про те, що проведення заходів з підтримки конкурентних переваг абсолютно ніяким чином не пов'язано з проведенням антикризових заходів, на протипагу т. N_1' та N_6' які знаходяться на прямій $N_0'N'$ (пряма, яка відповідає заходам з підтримки конкурентних переваг) положення яких свідчить про те, що зміст антикризових заходів складається тільки з заходів підтримки конкурентних переваг підприємства. Контрольними діями в таких ситуаціях можуть бути такі як: коригування змісту антикризових заходів.

2. Коефіцієнт еластичності знаходиться в межах менше одиниці, але більше нуля ($0 < E < 1$). На рис. 1 положення т. N_7 в першому режимі говорить нам про те що простежується нечіткий зв'язок між заходами з підтримки конкурентних переваг та антикризовими заходами, тобто проведення заходів з підтримки конкурентних переваг підприємства витісняє певні антикризові заходи. Контрольними діями в таких ситуаціях можуть бути такі як зменшення часткової величини заходів з підтримки конкурентних переваг в структурі антикризових заходів підприємства до допустимого рівня.

3. Коефіцієнт еластичності дорівнює нулю ($E = 0$). Саме ця ситуація є ідеальною, оскільки в відсотковому відношенні можемо спостерігати за збалансованістю проведення як заходів з підтримки конкурентних переваг так і самих антикризових заходів. Цій ситуації відповідають точки N_1 та N_6 , положення яких на прямій N свідчить про вдосконалену розроблену структуру антикризових заходів, тобто існує прямий зв'язок між заходами з підтримки конкурентних переваг та антикризовими заходами. Контрольними діями в цій ситуації можуть бути лише утримання та недопущення порушення взаємозв'язку між цими заходами за весь період виходу підприємства з кризового стану.

4. Коефіцієнт еластичності знаходиться в межах менше одиниці, але більше нуля ($-1 < E < 0$). На рис. 1 положення т. N_5 у другому режимі вказує на те, що послабилася тіснота зв'язку між заходами з підтримки конкурентних переваг та антикризовими заходами. В цій ситуації, на відміну від попередніх, процентна зміна величини антикризових заходів N'' більша, ніж процентна зміна заходів з підтримки конкурентних переваг N' тобто при проведенні антикризових заходів недостатньо уваги приділяється заходам з підтримки конкурентних переваг підприємства. Контрольними діями в такій ситуації можуть бути такі як перегляд політики розосередження ресурсів та потенціалу підприємства на ці дві стратегічно важливих мети діяльності підприємства в умовах кризи.

5. Коефіцієнт еластичності більше або дорівнює негативному значенню одиниці ($E \geq (-1)$). Ця ситуація свідчить про те, що в процесі виходу підприємства з кризи основна увага приділяється виключно проведенню антикризових заходів. На рис. 1 т. N_{10} припадає в третій режим, це говорить нам про те, що при проведенні антикризових заходів не існує абсолютно ніякої тісноти взаємозв'язку з заходами підтримки конкурентних переваг. Більш того, положення т. N_{10} в третьому режимі свідчить про необґрунтованість проведення антикризових заходів, що може призвести в кінцевому рахунку до повної зупинки процесу виходу підприємства з кризи. Контрольними діями в цій ситуації можуть бути аналогічні як в ситуаціях 1 та 2.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що умовам стабілізаційного коридору ($-1 \leq E \leq 1$) з розглянутих ситуацій відповідають тільки друга, третя та четверта ситуація. Але, як ми вияснили, оптимальною є лише третя ситуація, де коефіцієнт еластичності дорівнює нулю ($E = 0$). Саме ця ситуація є ідеальною, оскільки в відсотковому відношенні можемо спостерігати за збалансованістю проведення як заходів з підтримки конкурентних переваг так і самих антикризових заходів. Якщо в процесі виходу підприємства з кризи (відрізок $N_0 N$) проводити контрольні дії з утримання та недопущення порушення взаємозв'язку між цими заходами, в кінцевому рахунку буде досягнута мета по виходу підприємства з кризового стану. Про це буде свідчити показники структури та динаміки балансу (власні кошти \leq залучених коштів), показники платоспроможності (коефіцієнт забезпечення обіговими коштами $\geq 0,1$; коефіцієнт поточної ліквідності ≥ 2), показники економічної рентабельності (середня від 10 до 20 %), темпи росту продаж (середні – 150 %) та ін. Досягнення підприємством стабілізаційного стану створює передумови до розгалуження своєї діяльності, тобто якщо процес виходу з кризи характеризувався необхідним поєднанням антикризових заходів та заходів з підтримки існуючих конкурентних переваг, то досягнення підприємством стабілізаційного стану, дозволить розгалузити діяльність підприємства на основну N^2_1 та на діяльність, направлену на формування нових конкурентних переваг (N^1_1). У даному випадку може використовуватись традиційна система контролю за виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Література

1. Колосов А. Мониторинг реализации инвестиционных проектов // Бизнес Информ. – 1998. – № 12. – С. 28–30.
2. Пономаренко В.С. Стратегічне управління підприємством. – Х.: Основа, 1999. – 620 с.
3. Пушкарь А.И., Тридід А.Н., Колос А.Л. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы. Научное издание. – Х.: Модель Вселенной, 2001. – 452 с.

4. Саенко В.Г. Экономико-информационные аспекты моделей мониторинга / В.Г. Саенко, О.А. Левченко, Л.В. Кокарев. – Луганск: изд-во Восточноукр. гос. ун-та, 1998. – 145 с.

5. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития (исследование предпринимательства, прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Пер. с нем.; под ред. В.С. Автономова и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

6. Иванова О.Ю. Организация и информационное обеспечение мониторинга конкурентных преимуществ // Научный информационный журнал Бизнес информ. – 2006. – № 5. – С. 28–32.

7. Малевський Е.З. Стратегія формування та досягнення конкурентних переваг промисловим підприємством / Е.З. Малевський // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 103. – С. 191–195.

УДК 338.43

О.О. МОРОЗ, В.М. СЕМЦОВ
Вінницький національний технічний університет

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВАМ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Проаналізовано рівень та особливості розподілу державної фінансової допомоги сільськогосподарським підприємствам Вінницької області. Досліджено вплив допомоги на ефективність господарювання в АПК. Обґрунтована необхідність розробки системи державного контролю за наданням державної допомоги сільськогосподарським підприємствам та її використанням.

In the article a level and features of distributing the financial help to the agricultural enterprises of the Vinnitsia region are analyzed. Influence of state financial help on the efficiency of management in AC is explored. The necessity of development of the state checking system for the grant and use of state financial help by agricultural enterprises is grounded. On the basis of research results it is recommended to make up a complete inventory in the agrarian sector of economy.

Постановка проблеми. Можна констатувати, що рівень фінансової допомоги в АПК України у поточному (2009) році зменшився майже у два рази у порівнянні до попереднього – 2008 року [1, с. 9], що пов'язується із дефіцитом бюджетних коштів, а також світовою фінансовою кризою. Саме тому питання ефективності державної допомоги набуває особливої актуальності, про що свідчать численні публікації, присвячені питанню неефективного витрачання бюджетних коштів. Припинення фінансування заходів в аграрному секторі, як вважається [2, с. 10], загрожує погіршенням стану виробництва. Водночас державна допомога може і часто розподіляється за непрозорими схемами, до того ж її ефективність загалом є проблематичною. Саме тому проблема контролю за витрачанням державних коштів повинна знаходитися в зоні особливої уваги як науковців, так і органів державної влади. Крім того, актуальність досліджень обумовлено також тим, що нині відбуваються активні перевірки органами державної влади щодо фактів порушення витрачання бюджетних коштів в аграрному секторі економіки. Наприклад, Територіальне управління Рахункової палати по Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській та Хмельницькій областях здійснювало у липні 2009 р. аудит ефективності використання коштів, виділених у 2007–2008 рр. та у I півріччі 2009 р. з держбюджету як тваринницької дотації і державної підтримки виробництва продукції рослинництва виробникам сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвентаризації активів у сільському господарстві активно обговорюється. Вважаємо за необхідне відмітити, що серед всіх показників найважливішим, на нашу думку, є земля. Голова ВРУ України В. Литвин [3, с. 8] називає землю “останнім й головним багатством”, а також стверджує, що нині сільське господарство потребує якісного проведення інвентаризації земель. Як показує практика, основним проблем питанням сучасного сільськогосподарського виробництва є контроль над земельними ресурсами (“земля – це влада” – саме так стверджував П. Столипін). Саме тому спеціалістами [4, с. 15], пропонується запровадити заставу права оренди, а не самої земельної ділянки (матеріальної). Схожої думки і М.А. Хвесик [5, с. 29], який стверджує, що земля повинна належати суспільству, отож пропонується запровадити правовий механізм, за яким власник отримує право розпоряджатися не самою ділянкою, а лише правом щодо користування нею.

Не можна не погодитися з академіком Б. Панасюком [6, с. 71], який переконаний, що процес концентрації землі великими сільськогосподарськими підприємствами не вирішить питання щодо ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств. Як стверджується [4, с. 17; 5, с. 24], практика показала, що значна частина сучасних сільськогосподарських підприємств використовують орендовану землю нераціонально. Як вважає Л. Новаковський [7, с. 21–23], ситуація навколо земельних відносин останнім часом значно погіршилася. Непоодинокими є випадки спекулятивного обігу земельних ділянок, тоді як державний контроль в аграрному секторі економіки є на сьогодні неефективним. Звідси стверджується, що високого рівня контролю можна досягнути шляхом залучення громадських організацій, як це активно відбувається в розвинутих країнах світу; для унеможливлення спекуляцій з землею пропонується законодавчо обмежити розміри площ сільськогосподарської землі, яка може знаходитися у власності та в оренді фізичних та юридичних осіб.